

JAN KRAJCZYŃSKI

RELACJE POMIĘDZY PAŃSTWEM A KOŚCIOŁAMI I ZWIĄZKAMI WYZNANIOWYMI W KANTONIE VAUD

WSTĘP

Kilka miesięcy temu w szwajcarskiej prasie pojawiły się teksty poświęcone nowemu bpowi diecezjalnemu Reykiaviku P. Bürcherowi, których treść zdaje się sugerować, jakoby jego przejście z diecezji Fryburg-Lozanna-Genewa do stolicy Islandii spowodowane było rozbieżnościami w rozumieniu przez niego oraz innych przedstawicieli Kościoła Katolickiego przepisów prawa, określających relacje państwo–kościół w kantonie Vaud (Waadt)¹. Uwagi publicystów skłoniły autora prezentowanego opracowania do bliższego zainteresowania się kwestią owych relacji pomiędzy kantonem Vaud a kościołami i związkami wyznaniowymi.

Wybór spośród 26 suwerennych kantonów i półkantonów Konfederacji Szwajcarskiej kantonu Vaud jako przedmiotu analizy prawnej podyktowany jest jeszcze jednym czynnikiem. Otóż kanton ten stał się w ostatnich latach miejscem stałego zamieszkania wielu obcokrajowców, których znakomita większość reprezentuje narody o tradycjach religijnych zasadniczo obcych w tutejszym środowisku zdominowanym przez wiernych Kościoła Ewangelickiego Reformo-

¹ Zob. G. Duruz, *Un évêque dans le froid*, „Le Matin. Suisse” 17 XII 2007, s. 3; V. Pellegrini, *Je n'ai aucun ressentiment*, „Le Nouvelliste”, 14 XII 2007, s. 3; *Question impertinente*, tamże.

wanego i Kościoła Katolickiego². Wspomniana okoliczność natury społecznej bez wątpienia ma wpływ na treść stanowionego tutaj prawa w zakresie relacji państwo–społeczności religijne. Bliższe poznanie tych regulacji dotyczących kantonu, w którym niczym w soczewce odbijają się takie procesy społeczne i kulturowe, zachodzące we współczesnej Europie, jak migracje zewnętrzne, masowy napływ wyznawców islamu, małżeństwa o różnej przynależności religijnej, wzrost populacji ludzi deklarujących się jako bezwyznaniowcy, może stanowić dobry punkt wyjścia dla tych, którzy mają wolę „nowego”, adekwatnego do bieżących okoliczności życia uregulowania prawnego kwestii religijnych w poszczególnych państwach Europy.

Tytułem prezentacji należy odnotować, iż kanton Vaud, obejmujący znaczną część ziem Sabaudii, podbitych w XVI w. przez protestanckich Berneńczyków, uzyskał niepodległość dnia 24 stycznia 1798 r., kiedy to okupanci uciekli przed armią Napoleona Bonaparte, a „Kanton Lemański” wcielono do przejściowej Republiki Helweckiej. W Akcie pośredniczącym Bonaparte (*L'Acte de média-*

² Kanton Vaud, zajmując 7,8% terytorium Konfederacji Szwajcarskiej (321 205 ha), stanowi czwarty pod względem wielkości powierzchni i trzeci pod względem liczby mieszkańców (658 659 osób – stan z dnia 31 grudnia 2006 r.) kanton kraju. 28,5% wspomnianej populacji stanowią obcokrajowcy. Zob. *Portrait du canton de Vaud et comparaisons avec la Suisse*, <http://www.scris.vd.ch/main.asp?DomId=178>.

Wg danych Federalnego Urzędu Statystycznego istotnie zmieniła się w ostatnich 30 latach struktura religijna społeczeństwa szwajcarskiego. Podczas gdy liczba wiernych należących do Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Ewangelickiego Reformowanego nieznacznie się zmniejszyła, radykalnie wzrosła liczba członków wspólnot islamskich (w 1970 r. – 16 353, w 2000 r. – 310 807), wiernych Kościoła Prawosławnego (w 1970 r. – 20 967, w 2000 r. – 131 851) oraz bezwyznaniowców (w 1970 r. – 71 579, w 2000 r. – 809 838). Np. w Lozannie, stolicy kantonu Vaud – zamieszkałej w 2000 r. przez 124 914 obywateli – wierni Kościoła Rzymskokatolickiego stanowili 37,81% populacji; członkowie Kościoła Ewangelickiego Reformowanego – 27,21%; wierni Kościoła Prawosławnego – 2,16%; członkowie społeczności islamskich – 6,00 %; hinduiści – 0,62%; wyznawcy judaizmu – 0,68%. Zob. C. Bovary, R. Broquet, *Recensement fédéral de la population 2000. Le paysage religieux en Suisse*, Office Fédéral de la Statistique, Neuchâtel, décembre 2004, s. 110-111. Przyczyną wspomnianej zmiany, dotyczącej przynależności religijnej obywateli Konfederacji Szwajcarskiej, był przede wszystkim znaczny wzrost liczby emigrantów, szczególnie z Chorwacji, Serbii, Albanii i Azji. Wielu z nich osiedliło się w kantonie Vaud.

tion, Vermittlungsakte) z 19 lutego 1803 r., w myśl którego Konfederację Helwecką miał stanowić związek 19 kantonów, kanton Vaud został zrównany w prawach z innymi kantonami. W tym też roku lokalny parlament (*Le Grand Conseil du Canton de Vaud*) uchwalił pierwszą konstytucję kantonalną. Zawarte w niej przepisy prawa uchylili Konstytucja Kantonu Vaud z 1 marca 1885 r. Trzecia z kolei ustawa zasadnicza, przyjęta przez obywateli kantonu 22 września 2002 r., regulująca również kwestie natury religijnej, stanowiące przedmiot niniejszej analizy, weszła w życie 14 kwietnia 2003 r., w 200. rocznicę utworzenia kantonu Vaud i jego przystąpienia do Konfederacji Szwajcarskiej.

1. DYSPOZYCJE KONSTYTUCYJNE DOTYCZĄCE RELIGII W OGÓLNOŚCI

Celem poznania gwarancji konstytucyjnych w zakresie religii, jakie zapewnia się obywatelom kantonu Vaud, należy przeanalizować dwie ustawy zasadnicze, określające ogólne zasady ustroju politycznego państwa, struktury i kompetencje organów władzy państwowej oraz podstawowe prawa i obowiązki obywateli. Najpierw trzeba poznać ogólne zasady prawa określone w Konstytucji federalnej Konfederacji Szwajcarskiej z 18 kwietnia 1999 r., przyjętej przez naród szwajcarski oraz 26 kantonów, w tym także przez kanton Vaud³. Wreszcie należy odnieść się do treści Konstytucji przyjętej przez społeczność obywatelską wymienionego kantonu⁴. Jakkolwiek bowiem kanton Vaud, jak i pozostałe 22 kantony i 3 półkantony cieszą się atrybutami państwowości, w tym prawem do posiadania własnego terytorium i konstytucji, prawem zawierania umów między sobą i z innymi państwami, prawem posiadania własnego parlamen-

³ Zob. Constitution fédérale de la Confédération Suisse du 18 avril 1999, art. 15 ust. 1-3 i 72 ust. 1-2, <http://www.admin.ch/ch/script/printme.php?ste=/ch/f/rs/101/a1.html&lng=fr>.

⁴ Zob. Constitution du Canton de Vaud du 14 avril 2003, <http://www.rsv-fic.vd.ch>.

tu, rządu i systemu sprawiedliwości⁵, wspomniane suwerenne państwa delegowały Konfederacji zadania, które „wymagają jednolitej regulacji”⁶, sobie pozostawiając jedynie te funkcje, jakie „mają do spełnienia w ramach swoich kompetencji”⁷. Pośród wymienionych zadań, wymagających jednolitej regulacji, które z zasady określa Konstytucja federalna, znajdują się również te odnoszące się do religii.

Ustawa zasadnicza Konfederacji Szwajcarskiej, która weszła w życie 1 stycznia 2000 r., obok takich podstawowych praw i wolności obywatelskich, jak prawo do małżeństwa i rodziny, wolność opinii i informacji, wymienia też prawa i wolności z zakresu religii, a mianowicie wolność sumienia i wyznania. Naród i kantony szwajcarskie⁸ formułują w tym przypadku następujące trzy zasady prawne, wyznaczające ramy ludzkiej wolności w zakresie przekonań religijnych i filozoficznych:

1) wolność sumienia i wyznania jest gwarantowana (art. 15 ust. 1);

2) każdy człowiek posiada prawo wolnego wyboru religii i określenia swoich przekonań filozoficznych oraz ich wyznawania, indywidualnie lub we wspólnocie (art. 15 ust. 2);

3) każdy człowiek posiada prawo wstąpienia do wspólnoty religijnej, należenia do niej oraz korzystania z nauczania w zakresie religii. Nikt nie może być zmuszany do wstąpienia lub przynależności do wspólnoty religijnej ani do wypełnienia aktu religijnego bądź uczestniczenia w nauczaniu religijnym (art. 15 ust. 3).

Dwie pierwsze ogólne zasady prawa wprost potwierdza też Konstytucja Kantonu Vaud (zob. art. 16 ust. 1 i 2). Rzeczona ustawa zasadnicza dodaje ponadto dwie inne zasady, formułujące wolności indywidualne w zakresie religii, mianowicie:

1) każda osoba posiada prawo wstąpić do wspólnoty religijnej, według własnego wyboru bądź ją opuścić (zob. art. 16 ust. 3);

⁵ Por. K. Kociubiński, *Systemy polityczne Austrii, Niemiec i Szwajcarii*, Wrocław 2003, s. 85.

⁶ Zob. Constitution fédérale de la Confédération Suisse, art. 42.

⁷ Zob. tamże, art. 43.

⁸ Por. tamże, art. 1.

2) wszelkiego rodzaju przymus, nadużycie władzy lub manipulacja w sprawach sumienia i wyznania są zakazane (zob. art. 16 ust. 4).

Wymienione tutaj fundamentalne prawa oraz wolności osoby ludzkiej w zakresie religii gwarantuje i strzeże tak Konfederacja Szwajcarska, jak i kanton Vaud. W Preambule Konstytucji federalnej zaznaczono wyraźnie, że zadaniem Konfederacji Szwajcarskiej, która jest republiką opierającą się na poszanowaniu praw podstawowych, jest ochrona wolności i praw narodu (zob. art. 2). Ustawa zasadnicza kantonu Vaud natomiast pośród wielorakich celów, które przyświecają działalności państwa, na pierwszym miejscu wymienia: strzeżenie godności, praw i wolności osób (zob. art. 6 ust. 2a).

Konstytucja federalna, określając podstawowe indywidualne prawa i wolności w zakresie religii, jednocześnie pozostawia w gestii poszczególnych kantonów ustalenie praw i wolności dotyczących religii w wymiarze społecznym. Art. 72 ust. 1 wspomnianej ustawy zasadniczej formułuje tutaj zasadę suwerenności kantonów w zakresie unormowania sytuacji prawnej społeczności religijnych. Ustawodawca stanowi mianowicie, że regulacja relacji pomiędzy Kościołem i państwem należy do kompetencji kantonów.

Konstytucja federalna Konfederacji Szwajcarskiej przewiduje zarazem jeden wyjątek od wymienionej tutaj zasady niezależności kantonów w zakresie regulacji sytuacji prawnej kościołów i związków wyznaniowych, mianowicie okoliczność, kiedy zagrożone jest pokojowe współistnienie obywateli o różnej przynależności religijnej. Naród i zróżnicowane w swych tradycjach religijnych i kulturowych kantony szwajcarskie, zdeterminowani żyć razem w poszanowaniu innych⁹, zastrzegają w takim przypadku, co następuje: „Konfederacja i kantony mogą przedsięwziąć – w granicach własnych kompetencji – stosowne środki zaradcze, mające na względzie zachowanie pokoju pomiędzy członkami różnych wspólnot religijnych”¹⁰.

Do wymienionych wyżej zasad konstytucyjnych dotyczących religii w ogólności należy jeszcze dodać dwie inne ogólne zasady prawa określone w Konstytucji Kantonu Vaud, wskazujące na znaczenie

⁹ Por. tamże.

¹⁰ Tamże, art. 72 ust. 2.

społeczne religii w wymiarze indywidualnym oraz działalności kościołów i związków wyznaniowych na terytorium kantonu. Oto wspomniane zasady:

- 1) państwo liczy się z wymiarem duchowym osoby ludzkiej;
- 2) państwo uznaje wkład kościołów i związków wyznaniowych w kształtowanie relacji społecznych oraz przekaz wartości fundamentalnych (zob. art. 169 ust. 1 i 2).

2. STATUS PRAWNY KOŚCIOŁÓW I ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH W OGÓLNOŚCI

Jak zauważono wyżej, określenie pozycji prawnej kościołów i związków wyznaniowych leży w gestii poszczególnych kantonów. Jakkolwiek w myśl Konstytucji federalnej Konfederacji Szwajcarskiej kantony kompetentne do uregulowania relacji pomiędzy kościołami i państwem są zobowiązane respektować zasadę neutralności wyznaniowej państwa¹¹, zgodnie z którą państwo nie może nikogo wyróżniać ani stawiać w niekorzystnej sytuacji z powodu jego przekonań religijnych, ani narzucać swym obywatelom religii, w praktyce – bądź poprzez nadanie danej społeczności religijnej statusu instytucji prawa publicznego, bądź przez przyznanie jej określonej pomocy materialnej – mogą one w pewnym stopniu wpływać na działalność wspólnot religijnych uznanych oficjalnie. Wspomnianą relację quasi-zależności określonych społeczności religijnych od państwa i jego względną neutralność w sprawach religii legalizuje również Konstytucja Kantonu Vaud (zob. art. 170 ust. 1 i 2).

Przed przystąpieniem do prezentacji statusu prawnego poszczególnych społeczności religijnych należy zaznaczyć, że aktualnie obowiązująca ustawa zasadnicza kantonu Vaud opowiada się za systemem uznania prawnego albo autonomii kościołów i związków wyznaniowych. Ustawodawca przewiduje trojaki status prawny wspólnot religijnych, realizujących swe zadania na terytorium państwa,

¹¹ Zob. P. Mahon, *Petit commentaire de la Constitution fédérale de la Confédération Suisse du 18 avril 1999*, Schultess 2003.

mianowicie: społeczności religijne uznane jako instytucje prawa publicznego wyposażone w osobowość moralną, wspólnoty religijne interesu publicznego, inne społeczności religijne (zob. art. 170 i 171)¹². Naturalnie określony status Kościoła czy związku wyznaniowego determinuje jego sytuację prawną, w tym jego relacje z państwem.

2.1. KOŚCIOŁY UZNANE JAKO INSTYTUCJE PRAWA PUBLICZNEGO

Konstytucja Kantonu Vaud, pozbawiając Kościół Ewangelicki Reformowany kantonu Vaud statusu Kościoła narodowego, przyznaje mu jednocześnie – na równi z Kościołem rzymskokatolickim – status instytucji prawa publicznego. Ogólne zasady określające sytuację prawną obu wspólnot wyznaniowych podaje art. 170 ust. 1-3 wymienionej ustawy zasadniczej:

¹² Konstytucja Kantonu Vaud, przyjęta przez Zgromadzenie Konstytucyjne 17 maja 2002 r. i zaakceptowana w głosowaniu powszechnym 22 września tegoż roku uchyla zasady konstytucyjne dotyczące systemu regulacji relacji państwo–wspólnoty religijne przyjęte w Konstytucji Kantonu Vaud z 1 marca 1885 r. W myśl art. 2 ustawy zasadniczej z 1 marca 1885 r. Kościół Ewangelicki Reformowany Kantonu Vaud jako instytucja narodowa był połączony z państwem, tymczasem Konstytucja Kantonu Vaud z 14 kwietnia 2003 r. przyjmuje system uznania lub autonomii kościołów i związków wyznaniowych, w myśl którego wspólnoty religijne, zatwierdzone przez kompetentne organy państwa, mają status instytucji prawa publicznego.

Niewątpliwie istotnym czynnikiem, który wpłynął na wspomniane odejście od systemu prawnego unii Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud i państwa oraz przyjęcie nowego systemu regulacji relacji państwo–kościół, była ewolucja demograficzna, jaka nastąpiła we wspomnianym okresie w kantonie Vaud. Otóż w następstwie wspomnianej ewolucji liczba katolików zamieszkałych na terenie kantonu, w którym od początku przeważali wyznawcy Kościoła Ewangelickiego Reformowanego, wzrosła z 2% w 1803 r. do 34% w 2000 r. (38% protestantów). Zob. *Brève présentation du Vicariat épiscopal du canton Vaud*, <http://www.cath-vd.ch/portail/vicariat.html> 20.07.08.

Na temat rozwoju wzajemnych relacji między państwem a kościołami i związkami wyznaniowymi w kantonie Vaud zob. A. Rochat, *Les relations entre l'Eglise et l'Etat dans le canton de Vaud aux XIXe et XXe siècles*, w: *A cheval entre histoire et droit. Hommage à Jean-François Poudret*, Bibliothèque Historique Vaudoise, Lausanne 1999, s. 467-480.

1) Kościół Ewangelicki Reformowany i Kościół Rzymskokatolicki, takie jakie są urządzone w kantonie, są uznane za instytucje prawa publicznego wyposażone w osobowość moralną;

2) państwo zapewnia im konieczne środki do wypełniania ich misji w służbie wszystkim w kantonie;

3) prawo ustala świadczenia państwa i gmin.

Stosowne akty wykonawcze, precyzujące szczegółowe zasady prawa w zakresie relacji pomiędzy kantonem Vaud a wymienionymi Kościołami chrześcijańskimi oraz relacji wzajemnych między tymi wspólnotami religijnymi, stanowi parlament kantonu Vaud po uzgodnieniu ich treści z kompetentnymi przedstawicielami wspomnianych Kościołów. Takie aktualnie obowiązujące przepisy prawa, regulujące kwestie szczególne z zakresu wzajemnych relacji wymienionych tu społeczności religijnych, zawierają następujące akty prawne prezentowane w porządku chronologicznym: dekret ratyfikujący porozumienie ze wspólnotą Opactwa, dotyczący odnowienia świątyni z 20 maja 1865 r.¹³; uchwała o stosowaniu prawa z 16 lutego 1970 r. na temat praktykowania religii katolickiej w Kantonie Vaud z 14 maja 1971 r.¹⁴; uchwała o przejściowych środkach zaradczych dotyczących prawa z 2 listopada 1999 r. na temat Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud z 22 grudnia 1999 r.¹⁵; rozporządzenie ustalające liczbę stanowisk pastorów uznanych na poziomie lokalnym, regionalnym i kantonalnym z 22 grudnia 1999 r.¹⁶; rozporządzenie dotyczące warunków mieszkaniowych w plebaniach

¹³ Decret ratifiant une convention avec la commune de l'Abbaye pour la restauration du temple du 20 mai 1865, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5452&Pcurrent_version=... 20.07.08.

¹⁴ Arrêté d'application de la loi du 16 février 1970 sur l'exercice de la religion catholique dans le Canton Vaud du 14 mai 1971, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5501&Pcurrent_version=... 20.07.08.

¹⁵ Arrêté sur les mesures transitoires relatives à la loi du 2 novembre 1999 sur l'Eglise évangélique réformée du Canton de Vaud du 22 décembre 1999, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5659&Pcurrent_version=... 20.07.08.

¹⁶ Règlement fixant le nombre de postes ministériels reconnus aux niveaux local, régional et cantonal du 22 décembre 1999, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5052&Pcurrent_version=... 20.07.08.

stanowiących własność Państwa z 27 listopada 2000 r.¹⁷; prawo o relacjach między Państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r.¹⁸; prawo o Kościele Ewangelickim Reformowanym Kantonu Vaud z 9 stycznia 2007 r.¹⁹; prawo dotyczące Federacji kościelnej rzymskokatolickiej Kantonu Vaud z 9 stycznia 2007 r.²⁰

Celem ustalenia sytuacji prawnej wymienionych tutaj dwóch instytucji prawa publicznego wyposażonych w osobowość moralną wskazane jest poznanie poszczególnych dyspozycji zawartych w powyższych aktach prawnych regulujących konkretne kwestie z zakresu ustroju, działalności i prerogatyw wspomnianych wspólnot chrześcijańskich. Dla zachowania stosownej jasności wyводу prezentacja regulacji przyjętych w prawie wyznaniowym kantonu Vaud obejmie kolejno: przepisy odnoszące się do obydwu Kościołów chrześcijańskich uznaných za instytucje prawa publicznego, przepisy określające sytuację prawną Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud oraz przepisy precyzujące status prawny Kościoła Rzymskokatolickiego.

Prawo o relacjach między państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r. definiuje osobowość prawną, autonomię i ustrój obu Kościołów, ich misję publiczną, uprawnienia, system finansowy oraz środki prawne służące rozstrzygnięciu sporów między tymi Kościołami w zakresie stosowania przepisów zawartych we wspomnianym porozumieniu. Stwierdzając na wstępie, że Kościół Ewangelicki Reformowany Kantonu Vaud oraz Kościół

¹⁷ Règlement sur les conditions de logement dans les cures propriété de l'Etat du 27 novembre 2000, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5411&Pcurrent_version=... 20.07.08.

¹⁸ Loi sur les relations entre l'Etat et les Eglises reconnues de droit public du 9 janvier 2007, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5421&Pcurrent_version=... 20.07.08.

¹⁹ Loi sur l'Eglise évangélique réformée du Canton de Vaud du 9 janvier 2007, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5080&Pcurrent_version=... 20.07.08.

²⁰ Loi sur la Fédération ecclésiastique catholique romaine du Canton de Vaud du 9 janvier 2007, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5165&Pcurrent_version=... 20.07.08.

Rzymskokatolicki są uznane w ich strukturze i ustroju (zob. art. 2), ustawodawca stanowi następnie, iż Kościoły te organizują się oraz swobodnie zarządzają swoimi środkami i dobrami w granicach ustalonych przez prawo (zob. art. 4). Zaznaczając, że każdy Kościół rządzi się własnym prawem (zob. art. 5), prawodawca formułuje zarazem zasady dotyczące ratyfikacji konstytucyjnej regulacji ustroju tych wspólnot wyznaniowych: każdy Kościół ma ogólne uregulowanie ustroju, w którym w szczególności ustala się zasady tworzenia i funkcjonowania organów oraz ich kompetencje; wspomniana regulacja i jej zmiany mogą wejść w życie dopiero po kontroli dokonanej przez rząd, który potwierdzi ich prawomocność (zob. art. 6).

Precyzując zasadę i modalność, definiujące misję obu Kościołów w służbie wszystkich, ustawodawca stanowi, co następuje: 1) Kościoły wypełniają swoje posłannictwo w służbie wszystkich w rozumieniu art. 170 ust. 2 Konstytucji Kantonu Vaud; 2) w ramach swych kompetencji Kościoły pełnią to posłannictwo w następujących dziedzinach: życie wspólne i kult, zdrowie i wzajemna pomoc, komunikacja i dialog, formacja i asystowanie; 3) Kościoły biorą udział w dialogu między religiami; 4) w każdej z wymienionych wyżej dziedzin posłannictwo w służbie wszystkich wyraża się w zadaniach wypełnianych przez każdy Kościół oddzielnie i w zadaniach realizowanych wspólnie przez Kościoły, w poszczególnym wypadku – także przy współudziale innych wspólnot oficjalnie uznanych²¹.

Przywileje, które wymienionym społecznościom religijnym przyznaje prawo o relacjach między państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r., ograniczają się do następujących czterech dziedzin: obowiązek konsultacji przez państwo i gminy wszelkich projektów, które dotyczą wymienionych Kościołów (zob. art. 9); obowiązek przekazania przez urzędy gminne parafiom obydwu Kościołów informacji o wstąpieniu lub wystąpieniu osób, które złożyły deklarację o przynależności do tych wspólnot wyznaniowych oraz wyraziły zgodę na podanie do wiadomości wspomnianych danych (zob. art. 10 ust. 1-4); możliwość korzystania

²¹ Por. Loi sur les relations entre l'Etat et les Eglises reconnues de droit public du 9 janvier 2007, art. 7 i 8.

przez wymienione Kościoły z danych informatycznych dotyczących stanu osób, z zachowaniem przepisów o ochronie danych osobowych (zob. art. 11); zwolnienia podatkowe, z jakich mogą korzystać parafie oraz osoby prawne ustanowione nie w celu zysku, które w sposób bezinteresowny pomagają wspomnianym Kościołom w realizacji ich zadań (zob. art. 12).

Szczególnie liczne są zasady, za pomocą których ustawa określa system finansowy wymienionych tutaj instytucji prawa publicznego, w tym zasady prawne dotyczące zobowiązań finansowych państwa, innych rodzajów świadczeń, trybu udzielania pomocy oraz jej kontroli. W art. 13 ust. 1 i 2 ustawodawca stanowi: „Państwo zapewnia Kościołom środki konieczne do wypełniania ich misji w służbie wszystkim w kantonie; wspomniane środki są przydzielane w formie subwencji wypłacanej w ramach określonych w konwencji podpisywanej przez Państwo z każdym z Kościołów. Szczegółowe przepisy precyzujące: opracowanie takiego porozumienia dotyczącego dofinansowania; jego treść, w tym opis form wypełniania posłannictwa Kościoła w służbie wszystkim, określenie środków niezbędnych do realizacji wspomnianej misji, sumę subwencji, sposoby przekazania pieniędzy; trwanie konkordatu; wady prawne porozumienia i jego wykonanie podają art. 14-18 ustawy”.

Pośród innych rodzajów świadczeń gwarantowanych przez kanton Vaud wymienionym wspólnotom chrześcijańskim prawo o relacjach między państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r. wylicza plebanie, miejsca kultu oraz utrzymanie miejsc kultu, inne płatności na rzecz Kościołów. À propos probostw, prawodawca stanowi, co następuje: „Państwo przeznacza plebanie, których jest właścicielem, w pierwszym rzędzie do dyspozycji Kościoła ewangelickiego reformowanego Kantonu Vaud. Probostwa te mogą być używane w formie pomocy Federacji kościelnej rzymskokatolickiej Kantonu Vaud. Warunki korzystania z plebanii określa stosowne rozporządzenie. Zrzeczenie się wzięcia do dyspozycji probostw nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych ze strony Państwa” (por. art. 19).

Istotne znaczenie w wypełnianiu funkcji właściwych Kościołom, o których jest tu mowa, mają miejsca kultu. Ustawa Prawo o relacjach

między państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r. gros kompetencji powierza gminom, określając jedynie ogólne zasady, w myśl których wymienione instytucje prawa publicznego mogą korzystać z miejsc kultu stanowiących własność kantonu Vaud. Oto te zasady prawa: 1) państwo oddaje miejsca kultu, których jest właścicielem, do dyspozycji Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud; 2) w gminach określonych w art. 179 ust. 8 Konstytucji Kantonu Vaud państwo przekazuje miejsca kultu stanowiące jego własność również do dyspozycji Federacji kościelnej rzymskokatolickiej Kantonu Vaud. Warunki korzystania z wymienionych miejsc kultu ustalają stosowne rozporządzenia (zob. art. 20); 3) zobowiązania gmin względem każdego z Kościołów zasadniczo są ustalane w drodze porozumienia zawartego pomiędzy parafią a gminą, która ją tworzy (zob. art. 21 ust. 1); 4) gminy przekazują miejsca kultu, których są właścicielami, do dyspozycji Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud. Każde zgromadzenie bądź korzystanie z miejsca przeznaczonego do wykonywania kultu, inne niż to przewidziane przez radę parafialną, jest zależne od pozwolenia wspomnianej rady lub kompetentnej władzy kościelnej oraz zezwolenia władz gminnych; 5) gminy, które wymienia art. 179 ust. 8 Konstytucji Kantonu Vaud, przekazują miejsca kultu stanowiące ich własność do dyspozycji Federacji kościelnej rzymskokatolickiej Kantonu Vaud, z zachowaniem tych samych zasad; 6) po konsultacji z Kościołem Ewangelickim Reformowanym Kantonu Vaud, a w poszczególnym wypadku – po zasięgnięciu opinii Federacji kościelnej rzymskokatolickiej Kantonu Vaud, gminy mogą przyznać wspomniane miejsca kultu innym użytkownikom, o ile nie są już one potrzebne wyżej wymienionym Kościołom (por. art. 22 ust. 1-4); gminy troszczą się o konieczne, bieżące koszty wykorzystania i utrzymania miejsc kultu używanych przez Kościół Ewangelicki Reformowany Kantonu Vaud i Federację kościelną rzymskokatolicką Kantonu Vaud (zob. art. 23 ust. 1).

Poza wymienionymi wyżej świadczeniami na rzecz wspomnianych dwóch instytucji prawa publicznego prawo o relacjach między państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r. wymienia jeszcze trzy inne formy wsparcia realizacji posłannic-

stwa rzeczonych Kościołów, służącego dobru wszystkich obywateli, mianowicie: utrzymanie sal katechetycznych oraz staranie o ich umeblowanie i ogrzewanie (zob. art. 24 ust. 1); jeśli potrzeba, przekazanie wspomnianych pomieszczeń do dyspozycji wymienionych Kościołów (zob. art. 24 ust. 2); utrzymanie organistów i kościelnych (zob. art. 24 ust. 3).

Naturalnie ustawodawca przewiduje również stosowne środki, służące realizacji i kontroli postanowień zawartych w porozumieniu dotyczącym finansowania działalności Kościołów, o których jest tu mowa. Przepisy regulujące wspomniane kwestie ograniczają się zasadniczo do ustalenia następujących zasad: 1) Ministerstwo ds. Religijnych zapewnia realizację i kontrolę wykonania porozumienia na temat subwencji (zob. art. 25 ust. 1); 2) w ciągu sześciu miesięcy od zakończenia roku cywilnego Kościoły przekazują ministerstwu rachunki oraz raport o wykonaniu misji w służbie wszystkich; 3) w każdym czasie ministerstwo może domagać się wszelkich innych dokumentów (zob. art. 26 ust. 1 i 2); 4) państwo może zredukować subwencję lub domagać się jej zwrotu, jeśli: a) beneficjant nie korzysta z subwencji w sposób zgodny z przewidzianym przeznaczeniem; b) beneficjant nie wypełnił subwencionowanego zadania; c) warunki lub zobowiązania, od których jest uzależniona subwencja, nie są respektowane; d) subwencja została przyznana niezgodnie z prawem, czy to na podstawie niedokładnej lub niekompletnej deklaracji, czy też na skutek pogwałcenia prawa (zob. art. 27 ust. 1). Zmiany prawa dotyczące dofinansowania w przedmiocie redukcji subwencji w rozumieniu art. 29 tej ustawy nie dotyczą okresu obowiązywania porozumienia (zob. art. 27 ust. 2). Każdego roku gminy przesyłają do ministerstwa statystyki dotyczące wyznania zadeklarowanego przez osoby rezydujące na ich terytorium (zob. art. 28 ust. 1).

Ustawa Prawo o relacjach między Państwem a Kościołami uznany przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r. przewiduje wreszcie arbitraż jako środek służący rozstrzygnięciu sporów między wymienionymi tutaj instytucjami prawa publicznego, które mogłyby powstać podczas stosowania przepisów wykonawczych zawartych w porozumieniu. Ustawodawca stanowi mianowicie: „Trybunał arbitrażowy, wskazany przez Kościoły, rozstrzyga spory, które mogłyby zajść pomiędzy nimi w zakresie stosowania umowy wykonawczej” (art. 29).

W parze z zasadami określonymi w ustawie przywołanej wyżej idą te, które są sprecyzowane w innych aktach prawnych i dotyczą poszczególnych tylko Kościołów, o których tu mowa. Tak np. ustawa Prawo o Kościele Ewangelickim Reformowanym kantonu Vaud z 9 stycznia 2007 r. ustala zasady regulujące ustrój i administrację rzeczzonej wspólnoty wyznaniowej, w tym: jej status (instytucja prawa publicznego wyposażona w osobowość moralną – zob. art. 3 ust. 1), działanie (społeczność organizująca się swobodnie z zachowaniem porządku prawnego i pokoju wyznaniowego, szanująca prezbiteriańsko-synodalny ryt Kościołów reformowanych, w której parafie mają osobowość moralną – zob. art. 4 ust. 1-3), organy (Synod, Rada synodalna, organ kontroli finansowej – zob. art. 5 ust. 1), zatrudnienie profesorów w sekcji teologicznej Wydziału Teologii i Nauk Religijnych Uniwersytetu w Lozannie (zob. art. 6 ust. 1), przedstawicielstwo państwa w łonie Synodu i Komisji Konsekracyjnej (zob. art. 7 ust. 1-2), udział delegacji rządowej w konsekracji i agregacji pastorów (zob. art. 8 ust. 1), zamieszkanie pastorów i użytkowanie plebanii (zob. art. 9 ust. 1-2). Uchwała o przejściowych środkach zaradczych dotyczących prawa z 2 listopada 1999 r. na temat Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud z 22 grudnia 1999 r. określa zasady stosujące się do: wyboru i nominacji pastorów (zob. art. 2-4); zachowania stanowisk przez pastorów wprowadzonych w urząd w myśl przepisów prawa kościelnego z 1965 r. oraz w okresie od 1 stycznia do 30 czerwca 2000 r. (zob. art. 5-9); odnowienia i ustanowienia instytucji kościelnych (zob. art. 10-11); przeniesienia, likwidacji oraz zamknięcia kas parafialnych i okręgowych (zob. art. 13-19); zmiany proboszcza (zob. art. 20-21); odwołań w sprawach wyborów pastorów oraz organów parafialnych i regionalnych (zob. art. 22). Zgodnie z rozporządzeniem z 22 grudnia 1999 r., ustalającym liczbę stanowisk pastorów uznanych na poziomie lokalnym, regionalnym i kantonalnym, od dnia 1 lipca 2000 r. państwo gwarantuje pokrycie kosztów utrzymania 243,5 takich stanowisk; rząd może wyjątkowo zmienić tę liczbę, jeśli będzie tego wymagał stan finansów kantonalnych (zob. art. 2 ust. 1-2). Ponadto rozporządzenie z 27 listopada 2000 r., dotyczące warunków mieszkaniowych w plebaniach stanowiących własność państwa,

określa szczegółowo sytuację mieszkaniową pastorów i diakonów, którzy mają obowiązek rezydencji w plebanii zgodnie z art. 24 ust. 2 prawa o Kościele Ewangelickim Reformowanym Kantonu Vaud z 2 listopada 1999 r.

Podstawowe zasady, stosujące się do ustroju i administracji Federacji kościelnej rzymskokatolickiej Kantonu Vaud – poza tymi wymienionymi wyżej w prawie o relacjach między państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r. – ustala prawo dotyczące Federacji kościelnej rzymskokatolickiej Kantonu Vaud z 9 stycznia 2007 r. W myśl art. 3 ust. 1 wspomnianej ustawy członkami tej instytucji prawa publicznego są terytorialne i personalne stowarzyszenia parafialne kantonu Vaud. Na wniosek mogą stać się takimi członkami instytucje katolickie utworzone na poziomie kantonalnym, które mają osobowość prawną w rozumieniu prawa cywilnego i są uznane przez władzę diecezjalną (zob. tamże, art. 3 ust. 2). Zgodnie z art. 4 wymienionej ustawy w sprawach dotyczących duszpasterstwa Federacja kościelna rzymskokatolicka Kantonu Vaud działa w porozumieniu z władzą diecezjalną. Co się zaś tyczy ustroju wspomnianej instytucji prawa publicznego, to prawo dotyczące Federacji kościelnej rzymskokatolickiej Kantonu Vaud z 9 stycznia 2007 r. stanowi, co następuje: „Z zachowaniem poniższych dyspozycji, Federacja kościelna rzymskokatolicka kantonu Vaud organizuje się swobodnie z poszanowaniem porządku publicznego i pokoju konfesyjnego” (art. 5 ust. 1). „Na płaszczyźnie kantonalnej organami wspomnianej federacji są: zgromadzenie generalne, komitet, organ kontroli finansowej. Poza członkami wymienionymi w art. 3 ustawy, przedstawiciele organów duszpasterskich mogą uczestniczyć w zgromadzeniu ogólnym, z prawem głosu” (art. 6 ust. 1-2). „Członkowie komitetu i organu kontroli są wybierani w sposób demokratyczny” (art. 7 ust. 1). „Terytorialne i personalne stowarzyszenia parafialne są osobami moralnymi prawa prywatnego” (art. 8 ust. 1).

Uchwała o stosowaniu prawa z 16 lutego 1970 r. na temat praktykowania religii katolickiej w kantonie Vaud z 14 maja 1971 r. ustala kompetencje Ministerstwa ds. Nauczania Publicznego i Kultu (art. 1) oraz zasady odnoszące się do praktykowania religii katolickiej, w tym m.in. takie kwestie, jak: czas zarezerwowany na wypełnianie obo-

wiązków religijnych²², zobowiązania finansowe państwa i gmin na rzecz Kościoła Katolickiego, sposoby rozwiązywania kwestii szczególnie trudnych z zakresu prawa regulującego sytuację prawną rzeszonej społeczności eklezjalnej. Szczegółowe zasady kontrybucji państwa sprowadzają się do następujących: 1) gminy sporządzają i prowadzą listę protestantów i katolików zamieszkałych na ich terytorium na podstawie deklaracji zainteresowanych osób; 2) za mieszkańców uznaje się te osoby, które mają pisemne pozwolenie na osiedlenie się, pobyt lub pobyt czasowy; 3) członkowie sekt protestanckich liczeni są jako protestanci; tzw. starokatolicy, prawosławni, wyznawcy innych religii lub bezwyznaniowcy nie są liczeni ani jako protestanci, ani jako katolicy; 4) każdego roku, do 15 października, gminy informują ministerstwo, za pośrednictwem prefektur, o liczbie protestantów i katolików mieszkających na ich terytorium w dniu 1 października (por. art. 3 ust. 1-4); 5) do dnia 15 listopada każdego roku ministerstwo ustala, oblicza i informuje Federację parafii katolickich Kantonu Vaud o: liczbie stanowisk duszpasterzy Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud, będących na utrzymaniu państwa w dniu 1 października bieżącego roku; liście gmin, ze wskazaniem liczby protestantów i katolików zamieszkałych w dniu 1 października w każdej z nich; liczbie katolickich urzędów kościelnych, które będą na utrzymaniu państwa w następnym roku; ogólnej sumie poborów, odpowiadającej średniej poborów wypłacanych osobom zaangażowanym w duszpasterstwie Kościoła Ewangelickiego Reformowanego (por. art. 4 ust. 1a-c). Jeśli z powodu braku księży katolickie urzędy kościelne nie mogą być sprawowane przez kapłanów, federacja może zwrócić się do ministerstwa z prośbą o dodatkowe utrzymanie wiernych świeckich, których listę i zadania przekazuje (por. art. 4a ust. 1); 6) państwo zapewnia dodatkowe pensje wiernym świeckim, którzy spełniają następujące warunki: mają tytuł uniwersytecki magistra; pełnią posługę w zgromadzeniu wiernych; wykonują swe zadanie na stałe, przynajmniej na pół etatu. Wysokość ich

²² Dniami świątecznymi w rozumieniu art. 3 ustawy są: 1 stycznia, Wielki Piątek, Poniedziałek Wielkanocny, Wniebowstąpienie, Poniedziałek Postu federalnego i Boże Narodzenie. Zob. art. 2 ust. 1.

wynagrodzenia jest pomniejszona o 12% od tej, jaką otrzymują księża. Ministerstwo informuje federację o decyzji podjętej w poszczególnej sprawie; 7) do 15 grudnia każdego roku federacja przekazuje ministerstwu listę stanowisk kościelnych sprawowanych przez katolików, wraz z wyszczególnieniem nazw tych stanowisk, których utrzymanie w następnym roku będzie spoczywać na państwie. Wspomniana lista urzędów kościelnych jest publikowana w Roczniku oficjalnym kantonu Vaud. Płace, o których jest tu mowa, wypłacane są każdego miesiąca (por. art. 4b ust. 1-3, art. 5 ust. 1-2, art. 6 ust. 1); 8) przy obliczeniach kontrybucji państwa na rzecz federacji należy brać pod rozwagę następujące wydatki na Kościół Ewangelicki Reformowany: a) wydatki państwa na odbudowę i utrzymanie plebanii i innych budynków, które do niego należą, poza potrąceniem czynszów wypłacanych przez osoby pełniące posługę duszpasterską; b) subwencje i inne wydatki państwa na sanktuaria i inne budynki należące do gminy, bractwa, stowarzyszenia lub fundacji; c) odszkodowania wypłacane przez państwo, w myśl prawa z 16 maja 1961 r. o odpowiedzialności państwa, gmin i ich urzędników w stosunku do szkód wyrządzonych przez osoby zaangażowane w duszpasterstwie Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud; d) podatki, jakie państwo wypłaca jako pracodawca do kasy płac dla członków organów duszpasterskich Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud; e) wszelkie inne wydatki państwa na Kościół Ewangelicki Reformowany Kantonu Vaud, które nie są wyłączone z rachunków przez art. 12 prawa. Przy dokonywaniu wspomnianych obliczeń wydatków państwa nie bierze się pod uwagę tych przeznaczonych na zakup i budowę plebanii, które pozostają własnością państwa (por. art. 7 ust. 1-2). W przypadku kontrybucji poszczególnych gmin na rzecz parafii katolickich mają zastosowanie następujące zasady: 1) gminy mają te same zobowiązania wobec parafii katolickich i tych należących do Kościoła Ewangelickiego Reformowanego Kantonu Vaud; 2) obowiązkowe obciążenia podatkowe gmin określają art. 13-15 prawa o praktykowaniu religii katolickiej w kantonie Vaud; 3) nie ulegają przedawnieniu prawa i zwyczaje ustanowione na korzyść katolików w gminach: Echallens, Assens, Bottens, Bioley-Orjulaz, Etagnires, Poliez-le-Grand, Poliez-Pittet, Saint-Barthélemy,

Villars-le-Terroir i Malapalud; 4) federacja informuje ministerstwo o granicach terytorialnych parafii katolickich kantonu Vaud oraz o wszelkich modyfikacjach dotyczących ich terytorium, które miałyby być wprowadzone; 5) ministerstwo powiadamia gminy o granicach parafii katolickich pokrywających się z ich terytorium. Jeśli parafia katolicka rozciąga się na terytorium kilku gmin, każda z tych gmin partycypuje w podziale wydatków. W zasadzie wspomniany rozdział dokonuje się proporcjonalnie do liczby katolików zamieszkałych na terytorium zainteresowanych gmin. W razie braku porozumienia między gminami bądź pomiędzy gminami a parafiami katolickimi kwestie dotyczące zobowiązań gmin mogą być przedkładane do uzgodnienia komisji przewidzianej w art. 16 prezentowanej uchwały²³.

Gros kwestii nieregulowanych w ustawie zasadniczej, a dotyczących sytuacji prawnej Kościołów cieszących się statusem instytucji prawa publicznego, rozwiązuje się w formie stosownych porozumień, zwanych też konkordatami. Przykładem takiej umowy, regulującej konkretną, jednostkową kwestię, jest dekret ratyfikujący porozumienie w sprawie odnowienia świątyni parafialnej z dnia 20 maja 1865 r., zawarty pomiędzy Ministerstwem ds. Publicznych kantonu Vaud a wspólnotą Opactwa Saint Maurice. W myśl wspomnianego aktu prawnego rząd jest upoważniony do odnowienia świątyni parafialnej Opactwa zgodnie z planami i kosztorysami załączonymi do niniejszego dekretu. Podczas wykonywania prac może on wnieść zmiany szczegółów uznanych za konieczne (art. 2). Z chwilą, kiedy wspomniana restauracja zostanie zakończona, wspólnota przejmie w całości i na zawsze obowiązek pokrycia kosztów utrzymania świątyni, jakiegokolwiek natury by one były, oraz jej rekonstrukcji, jakie dotąd ciążyły na państwie (art. 6). Państwo pozostaje właścicielem świątyni, ale nie ono będzie zobowiązane do jej odbudowania, chyba że w razie pożaru; z pominięciem przypadku pożaru, jest ono całkowicie zwolnione ze wszystkiego, co dotyczy przyszłego utrzymania i rekonstrukcji świątyni. Wymienione zadania stanowią obciążenie wspólnoty opactwa (por. art. 7 ust. 1).

²³ Zob. Arrêté d'application de la loi du 16 février 1970 sur l'exercice de la religion catholique dans le Canton Vaud du 14 mai 1971, art. 8-13.

2.2. WSPÓLNOTY RELIGIJNE INTERESU PUBLICZNEGO

Poza Kościołami prawa publicznego Konstytucja Kantonu Vaud z 14 kwietnia 2003 r. przewiduje istnienie i działalność wspólnot religijnych interesu publicznego, więcej, wprost przyznaje taki status prawny gminie żydowskiej, realizującej swe funkcje na terytorium kantonu Vaud. Art. 171 ust. 1 rzezoney Konstytucji stanowi: „Wspólnota żydowska, taka jak jest ustanowiona w kantonie, jest uznana za instytucję interesu publicznego”. Szczegółowe przepisy regulujące sytuację prawną Gminy żydowskiej Lozanny i Kantonu Vaud jako instytucji interesu publicznego określa ustawa Prawo o gminie żydowskiej Lozanny i Kantonu Vaud z 9 stycznia 2007 r.²⁴

Ustawodawca dopuszcza zarazem możliwość nadania takiego samego statusu prawnego innym społecznościom religijnym. W przywołanym już art. 171 ust. 1 Konstytucji czytamy: „Na prośbę zainteresowanej wspólnoty religijnej Państwo może przyznać status wspólnoty religijnej interesu publicznego innym społecznościom religijnym; w takim przypadku rozważa ono czas powstania wspólnoty oraz jej rolę w kantonie”.

Stosowne przepisy wykonawcze, precyzujące zasady stosujące się do uznania konkretnej społeczności religijnej za instytucję interesu publicznego, określa ustawa Prawo o uznaniu wspólnot religijnych i relacjach pomiędzy Państwem a społecznościami religijnymi uznanymi w interesie publicznym z 9 stycznia 2007 r.²⁵ Wymieniona ustawa, przyjęta przez Zgromadzenie Parlamentarne Kantonu Vaud, definiuje kolejno: warunki, procedurę, skutki prawne uznania wspólnoty religijnej, relacje pomiędzy państwem a wspomnianą społecznością interesu publicznego (por. art. 1 ust. 1).

²⁴ Loi sur la Communauté israélite de Lausanne et du Canton de Vaud du 9 janvier 2007, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5472&Pcurrent_version=... 20.07.08.

²⁵ Loi sur la reconnaissance des communautés religieuses et sur les relations entre l'Etat et les communautés religieuses reconnues d'intérêt public du 9 janvier 2007, http://www.rsv.vd.ch/dire-cocoon/rsv_site/doc.fo.html?docId=5546&Pcurrent_version=... 20.07.08.

Spośród dyspozycji ogólnych zawartych w tej ustawie należy przywołać następujące dwie zasady: 1) każda wspólnota, która ma swoją siedzibę w kantonie Vaud oraz respektuje warunki określone w art. 4 i następnych ustawy, może – poprzez przedłożenie uzasadnionego wniosku – domagać się uznania za instytucję interesu publicznego; 2) każda wspólnota uznana stanowi przedmiot prawa, które jest jej właściwe (por. art. 2 ust. 1-2).

Wspólnota religijna, która składa wniosek o oficjalne uznanie, powinna spełniać stosowne warunki. Wspomniane okoliczności natury prawnej precyzują art. 4-10 prawa o uznaniu wspólnot religijnych i relacjach pomiędzy państwem a społecznościami religijnymi uznanymi w interesie publicznym z 9 stycznia 2007 r. Uwarunkowania te dotyczą w szczególności: relacji wobec porządku prawnego Konfederacji Szwajcarskiej, poszanowania indywidualnych praw konstytucyjnych, szacunku dla pokoju między religiami, uszanowania zasad demokratycznych, transparentności finansowej, roli i czasu istnienia społeczności na terenie kantonu Vaud. Odnośne zasady prawne, definiujące poszczególne warunki uznania społeczności religijnych istniejących w interesie publicznym, przedstawiają się następująco:

1) wspólnota domagająca się zatwierdzenia uznaje charakter ograniczający szwajcarskiego porządku prawnego, a w szczególności prawa konstytucyjne w zakresie religii i wyznania, oraz prawa międzynarodowego odnoszącego się do praw człowieka i wolności podstawowych, prawa, które ustanawia zakaz wszelkich form dyskryminacji, a zwłaszcza między kobietą i mężczyzną w społeczeństwie (por. art. 5 ust. 1);

2) wspólnota, która prosi o uznanie, szanuje prawa konstytucyjne swoich członków, a w szczególności wolność sumienia i wyznania (por. art. 6 ust. 1);

3) wspólnota przedkładająca wniosek o zatwierdzenie powstrzymuje się od propagowania wszelkiej doktryny zmierzającej do pomniejszenia lub oczernienia innego wyznania bądź osób, które do niego należą. Ponadto powstrzymuje się od wszelkiego prozelityzmu przeciwnego szwajcarskiemu porządkowi prawnemu (por. art. 7 ust. 1-2);

4) wspólnota prosząca o uznanie za instytucję interesu publicznego przestrzega zasad demokratycznych. Powstrzymuje się od wszelkich przemówień lub praktyk, które wykraczają przeciw temu bądź wzywają do takich wykroczeń. Organy wspólnoty są określone, a ich członkowie wypowiadają się na temat ich funkcjonowania (por. art. 8 ust. 1-3);

5) wspólnota domagająca się zatwierdzenia przestrzega stosownych dyspozycji dotyczących zgodności handlowej, o której jest mowa w kodeksie o zobowiązaniach (por. art. 9 ust. 1);

6) wspólnota przedkładająca wniosek o przyznanie jej statusu instytucji interesu publicznego wypełnia ponadto następujące warunki, traktowane kumulatywnie: prowadzi działalność o charakterze kultycznym na obszarze całego kantonu; pełni rolę społeczną i kulturalną; angażuje się na rzecz pokoju społecznego i religijnego; uczestniczy w dialogu ekumenicznym i/lub międzyreligijnym (por. art. 10 ust. 1). W końcu należy wziąć pod uwagę czas założenia wspólnoty w kantonie Vaud, liczbę jej członków oraz zdolność jej przedstawicieli, łącznie z przełożonymi religijnymi, do wyrażania się w języku francuskim. Wymienione tutaj osoby są zobowiązane poznać poszczególne przepisy prawa szwajcarskiego, w tym te z zakresu stosunków międzyreligijnych (por. art. 10 ust. 2). Wymienione w art. 10 warunki uznania wspólnoty religijnej precyzuje rząd w formie stosownego rozporządzenia (por. art. 10 ust. 3).

Urzędowe przyznanie społeczności religijnej statusu instytucji interesu publicznego skutkuje stosownymi przywilejami natury prawnej. Zasadniczo wspomniane uprawnienia ograniczają się do następujących sześciu dziedzin: posługa duszpasterska, finansowanie działalności religijnej, zwolnienia finansowe, kontrola mieszkańców, wykorzystanie danych informatycznych, konsultacja. W myśl prawa o uznaniu wspólnot religijnych i relacjach pomiędzy państwem a społecznościami religijnymi uznanymi w interesie publicznym z 9 stycznia 2007 r. poszczególne prerogatywy związane z przyznaniem danej wspólnoty religijnej statusu instytucji interesu publicznego przedstawiają się następująco. Wspólnota uznana może pełnić posługę duszpasterską w zakładach opieki leczniczej i w placówkach penitencjarnych wobec każdej osoby wyrażającej zgodę i deklarującej

swą przynależność religijną do tej wspólnoty bądź względem każdej osoby, która to akceptuje (zob. art. 11 ust. 1). Państwo może przyznać subwencję wspólnotom uznanym, w miarę jak partycypują one w misji wypełnianej wspólnie w rozumieniu prawa o relacjach między państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne (zob. art. 12 ust. 1). Zwolnienia fiskalne wspólnot religijnych interesu publicznego są regulowane przez ustawodawstwo podatkowe, federalne i kantonalne (zob. art. 13 ust. 1). Na wniosek wspólnoty uznanej właściwa kontrola mieszkańców informuje ją o przybyciu lub odejściu każdej osoby, która złożyła deklarację o przynależności religijnej do danej wspólnoty i wyraziła zgodę na przekazanie wspomnianych danych. Ten przekaz jest ograniczony do następujących informacji: imię, nazwisko, data urodzenia, stan cywilny i adres zamieszkania dorosłych, filiacja; narodowość i pochodzenie; religia; imię, nazwisko, płeć, data narodzin dziecka. Dane, o których jest tutaj mowa, są przeznaczone wyłącznie do wykorzystania w kartotekach osobowych wspomnianych wspólnot religijnych i nie mogą być używane do innych celów (por. art. 14 ust. 1-3). Wspólnoty te mogą korzystać z danych informatycznych (por. art. 15 ust. 1). Państwo i gminy konsultują się ze wspólnotami religijnymi interesu publicznego w sprawie wszelkich projektów, jakie ich dotyczą (por. art. 16 ust. 1).

Stosowne postępowanie, prowadzące do uznania konkretnej wspólnoty religijnej za instytucję interesu publicznego, jest złożone i wieloetapowe. Szczegółowe zasady w tym przedmiocie podaje rozdział IV ustawy Prawo o uznaniu wspólnot religijnych i relacjach pomiędzy państwem a społecznościami religijnymi uznanymi w interesie publicznym z 9 stycznia 2007 r. Ustawodawca domaga się najpierw przedstawienia przez wspólnotę religijną, która przedkłada wniosek o uznanie jej za instytucję interesu publicznego, stosownego oświadczenia wstępnego o zobowiązaniach. Treść wspomnianej deklaracji ustala rząd (zob. art. 17 ust. 1 i 2). Do podania, o którym mowa, wspólnota domagająca się uznania powinna dołączyć swoje statuty oraz inne dokumenty wymagane przez Ministerstwo ds. Religijnych (zob. art. 18). Do kompetencji wymienionego resortu należy zbadanie, czy wnioskodawca spełnia wyżej wymienione warunki natury prawnej. Ministerstwo może wykonać

wspomniane zadanie na wiele sposobów, mianowicie: w ramach dochodzenia uzupełniającego, a zwłaszcza z pomocą biegłych i/albo członków wspólnot religijnych już uznanych oraz/lub starania się o informacje wewnątrz zainteresowanej społeczności religijnej (por. art. 19 ust. 1-2). Jeśli wymieniony urząd stwierdzi, że warunki uznania zostały spełnione, przedkłada zgromadzeniu parlamentarnemu projekt ustawy uznającej wspólnotę religijną i określającej jej relacje z państwem. Zainteresowana wspólnota religijna jest informowana o poszczególnych etapach proceduralnych przed przedstawieniem stosownych informacji w tym przedmiocie opinii publicznej (por. art. 20 ust. 1). W przypadku przyjęcia projektu uchwały przez rząd dalsze postępowanie legislacyjne toczy się zgodnie z przepisami prawa stosującymi się do parlamentu kantonu Vaud (por. art. 21 ust. 1).

Naturalnie prawo o uznaniu wspólnot religijnych i relacjach pomiędzy państwem a społecznościami religijnymi uznanymi w interesie publicznym z 9 stycznia 2007 r. przewiduje również stosowne środki kontroli działalności społeczności religijnych interesu publicznego, zmiany ich ustroju, wreszcie różnego rodzaju sankcje, które grożą tym wspólnotom w razie naruszenia obowiązujących je przepisów prawa. Szczegółowe zasady prawne w tym względzie przedstawiają się następująco: 1) Ministerstwo ds. Religijnych zapewnia przestrzeganie przez wspólnotę religijną warunków związanych z uznaniem (zob. art. 22 ust. 1); 2) ministerstwo może domagać się od wspólnoty, jeśli jest to niezbędne w celu kontroli, przedstawienia rocznych rachunków, statutów bądź wszelkich innych określonych elementów (zob. art. 23 ust. 1); 3) wspólnota informuje resort o wszelkich zmianach statutowych (zob. art. 24 ust. 1); 4) gminy przekazują co roku Ministerstwu ds. Religijnych dane statystyczne dotyczące religii zadeklarowanej przez osoby mieszkające na ich terytorium (zob. art. 25 ust. 1); 5) jeśli uznana wspólnota religijna pobiera państwową subwencję, stosują się do niej dyspozycje zawarte w rozdziale VI prawa o relacjach między państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne (zob. art. 26 ust. 1); 6) w przypadku pogwałcenia któregoś z warunków uznania bądź nieuszanowania przepisów art. 23 i 24 niniejszej ustawy rząd może przedsięwziąć wobec wspólnoty uznanej

następujące sankcje: a) przesłać jej ostrzeżenie; b) odebrać jej jedno lub kilka uprawnień; c) przedłożyć zgromadzeniu parlamentarnemu cofnięcie aktu uznania (zob. art. 27 ust. 1); 7) przed podjęciem jakiegokolwiek sankcji rząd informuje, na piśmie, uznaną wspólnotę o zarzucanym jej naruszeniu prawa oraz o rozpoczęciu stosownego postępowania zmierzającego do zaniechania takiego postępowania. Wspomniana wspólnota religijna ma prawo do przedłożenia rządowi stosownych wyjaśnień, a ten może delegować wymienioną kompetencję (por. art. 28 ust. 1-2). Upomnienie wspólnoty religijnej interesu publicznego, o którym jest mowa wyżej, powinno zawierać groźbę utraty jednej lub wielu prerogatyw, lub uznania (por. art. 29 ust. 1). Uprawnienie może być cofnięte przynajmniej na jeden rok (zob. art. 30 ust. 1).

2.3. INNE WSPÓLNOTY RELIGIJNE

Art. 171 ust. 1 Konstytucji Kantonu Vaud z 14 kwietnia 2003 r. przewiduje ponadto istnienie i działalność na terenie państwa społeczności religijnych, które nie cieszą się statusem instytucji prawa publicznego, mających osobowość moralną czy instytucji uznanych w interesie publicznym. Respektując fundamentalną zasadę wolności sumienia i wyznania, zgodnie z którą każdy człowiek ma m.in. prawo połączenia się z innymi osobami w celu wspólnotowego praktykowania wybranej religii²⁶, ustawodawstwo kantonu Vaud dopuszcza istnienie wspólnot religijnych innych niż te trzy wyliczone w kantonalnej ustawie zasadniczej. Co więcej, zasady prawne przyjęte w Konstytucji Kantonu Vaud nie wykluczają możliwości ubiegania się przez te inne związki wyznaniowe o nadanie im statusu prawnego, jaki mają Kościół Ewangelicki Reformowany, Kościół Rzymskokatolicki czy gmina żydowska.

Zasadnicze ramy działalności wspólnot religijnych, które nie cieszą się stosownym uznaniem prawnym, określają ogólne zasady konstytucyjne przyjęte przez obywateli kantonu Vaud oraz szczegółowe

²⁶ Zob. Constitution du Canton de Vaud du 14 avril 2003, art. 16 ust. 1 i 3.

akty wykonawcze, regulujące kwestie natury religijnej, uchwalone przez stosowne organy państwa. Społeczności te, ciesząc się stosowną swobodą w zakresie sprawowania kultu oraz prawem wypełniania swych funkcji na terytorium całego kantonu, w zasadzie nie mogą korzystać jedynie z tych uprawnień, które ustawodawstwo kantonu Vaud wprost przyznaje poszczególnym kościołom i związkom wyznaniowym uznanym przez prawo publiczne. Wspomniane prerogatywy w gruncie rzeczy ograniczają się do sześciu niżej wymienionych dziedzin, mianowicie: 1) prawa do sprawowania posługi duszpasterskiej w takich środowiskach, jak szpitale i ośrodki penitencjarne; 2) prawa do korzystania z subwencji państwa na prowadzenie działalności religijnej w interesie publicznym; 3) prawa do korzystania ze zwolnień podatkowych przewidzianych przez prawo federacyjne i kantonalne; 4) prawa do otrzymywania informacji o zmianie przynależności religijnej osób; 5) prawa do korzystania z ogólnych zasobów informacyjnych dotyczących stanu osób; 6) prawa do konsultacji w zakresie wszelkich spraw, które dotyczą rzeczonych wspólnot religijnych.

3. USTRÓJ I AUTONOMIA WSPÓLNOT RELIGIJNYCH

W myśl art. 172 ust. 1 Konstytucji Kantonu Vaud oraz art. 5 ustawy Prawo o relacjach między Państwem a Kościołami uznanymi przez prawo publiczne z 9 stycznia 2007 r. każdy kościół i związek wyznaniowy oficjalnie uznany rządzi się własnym prawem. W parze ze wspomnianą ogólną zasadą prawa, sankcjonującą prawo partykularne trzech wyżej wymienionych wspólnot religijnych, idą zasady określające granice owej autonomii. Otóż zgodnie z art. 172 ust. 2 ustawy zasadniczej kantonu Vaud kościoły i wspólnoty uznane prawnie cieszą się niezależnością w zakresie spraw duchowych oraz organizują się w sposób wolny w poszanowaniu porządku publicznego i pokoju religijnego²⁷. Ponadto według art. 172 ust. 3 wspomnianej

²⁷ Zob. Loi sur l'Eglise évangélique réformée du Canton de Vaud du 9 janvier 2007, art. 4 ust. 1; Loi sur la Fédération ecclésiastique catholique romaine du Canton

Konstytucji uznanie prawne jest szczególnie związane z przestrzeganiem zasad demokratycznych²⁸ oraz z przejrzystością finansową.

Szczegółowe zasady prawne, precyzujące, na czym polega autonomia wspólnot religijnych uznanych w interesie publicznym, stanowi art. 3 ust. 1 prawa o uznaniu wspólnot religijnych i relacjach pomiędzy państwem a społecznościami religijnymi uznany w interesie publicznym z 9 stycznia 2007 r. Zgodnie ze wspomnianym przepisem prawa wspólnoty są autonomiczne w stosunku do państwa i gmin. Z tego tytułu oraz w granicach określonych przez prawo społeczności te swobodnie organizują się oraz zarządzają swoimi środkami i dobrami, wreszcie ogłaszają zasady niezbędne dla ich ustroju i wykonywania zadań własnych.

ZAKOŃCZENIE

System prawa w zakresie regulacji relacji państwo–Kościoły i związku wyznaniowe, przyjęty w Konstytucji Kantonu Vaud z 14 kwietnia 2003 r., jakkolwiek rewolucyjny w porównaniu z systemem unii państwa i Kościoła Ewangelickiego Reformowanego, który legalizowała kantonalna ustawa zasadnicza z 1 marca 1885 r., nie ma charakteru iście nowatorskiego. Znaczna część kantonów współtworzących Konfederację Szwajcarską przyjmuje dzisiaj taki właśnie sposób określenia sytuacji prawnej poszczególnych społeczności religijnych, wykonujących swe funkcje na ich terytorium.

Zasady prawne przyświecające przyjęciu wspomnianego systemu uznania prawnego albo autonomii kościołów i związków wyznaniowych z jednej strony pozwalają uszanować zasadę pozytywnej laickości państwa, z drugiej zaś przyznają oficjalnie uznanym wspóln-

de Vaud du 9 janvier 2007, art. 5 ust. 1; Loi sur la Communauté israélite de Lausanne et du Canton de Vaud du 9 janvier 2007, art. 2 ust. 1.

²⁸ Zgodnie z zasadą poszanowania podstaw demokracji wspomniane kościoły i związki wyznaniowe są zobowiązane m.in. do utworzenia w skali kantonu kościelnych stowarzyszeń o demokratycznych strukturach. Zob. J.G. Fuchs, *Kirche und Staat in der Schweiz*, w: *Eglise et Etat en Europe*, Editions du Centre Orthodoxe du Patriarcat Ecuménique, Chambésy [Genève] 1996, s. 226-227.

tom religijnym stosowną swobodę w określeniu ich ustroju i realizacji działalności religijnej. Choć w praktyce wymieniony system regulacji dopuszcza pewien wpływ organów państwa na działalność poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych uznanych w interesie publicznym (np. poprzez legalizację zasady subwencjonowania działalności religijnej), a ponadto domaga się poszanowania przez uznane prawnie wspólnoty religijne określonych zasad prawa państwowego, niekoniecznie respektowanych przez prawo własne poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych (np. zasada demokracji czy zasada wolności osoby ludzkiej w zakresie przyjęcia i porzucenia religii), wydaje się on sprawdzoną formą kooperacji państwa i społeczności religijnych w celu rozwoju dobra wspólnego.

Aktualna regulacja sytuacji prawnej kościołów i związków wyznaniowych, przyjęta w prawodawstwie kantonu Vaud, jest wyrazem zapoczątkowanej w II połowie XIX w. oraz systematycznie pielęgnowanej tradycji tolerancji kulturowej i religijnej. Naczelnymi zasadami przyjętego systemu prawnego w zakresie regulacji kwestii religijnych są: wolność sumienia i wyznania, uznanie istotnej roli społeczności religijnych w zakresie kształtowania relacji społecznych i upowszechniania podstawowych wartości ludzkich, pokojowe współistnienie przedstawicieli różnych wspólnot religijnych.

Rozwiązania przyjęte w ustawodawstwie kantonu Vaud mają swe dobre i złe strony. Niewątpliwą zaletą systemu uznania prawnego albo autonomii Kościołów i związków wyznaniowych jest: 1) pozytywne postrzeganie społeczności religijnych jako istotnego czynnika służącego budowaniu społeczeństwa obywatelskiego i szerzeniu podstawowych wartości ogólnoludzkich; 2) jasne określenie ram wszelkiej działalności religijnej, jakie wyznaczają fundamentalne zasady porządku publicznego; 3) wyraźne domaganie się respektowania przez poszczególne społeczności religijne zasady indywidualnej wolności osoby ludzkiej w zakresie wstąpienia, przynależności i wystąpienia ze wspólnoty. Pośród poważnych wad takiej regulacji należy wskazać następujące: 1) aprobata różnej sytuacji prawnej poszczególnych Kościołów i związków wyznaniowych, zakładająca szczególne traktowanie wybranych wspólnot religijnych, które otrzymały status instytucji prawa publicznego; 2) sama procedura oficjalnego uznania prawnego

danego kościoła czy związku wyznaniowego, czyli akt przyznania przez organy państwa swego rodzaju „koncesji” na prowadzenie określonego rodzaju działalności, niekiedy dotowanej przez państwo, niekoniecznie licująca z zasadą wolności religijnej w aspekcie społecznym; 3) zbyt duża ingerencja organów państwa w ustrój społeczności religijnych, które domagają się uznania prawnego, dotycząca przestrzegania wewnątrz wspólnoty zasad demokratycznych.

THE RELATIONS AMONG THE STATE, CHURCH
AND RELIGIOUS ASSOCIATIONS IN THE CANTON OF VAUD

S u m m a r y

The author of the study reviews the problem of relations among Canton Vaud (Waadt), the Church and other religious associations. By examining the provisions of the Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999 and the Constitution of Canton Vaud of 14 April 2003 as well as other legal acts regulating religious matters, the author isolates the principles that govern the legal statuses of individual churches and denominations functioning in the Canton of Vaud.

The analysis of the law on denominations with regard to these relations leads the author to the following generic conclusions:

– The legal system pertaining to the relations among the state, Church and other denominations adopted in Canton Vaud in 14 April 2003 cannot be perceived as novel; the majority of cantons composing the Swiss Confederation adhere to this method of defining the legal situation of individual religious communities.

– On the one hand, the legal principles governing the aforesaid system respect the positive secularity of the state; on the other, the officially recognized religious groups are free in proposing their own internal organization scheme and method of religious activity.

The current regulation of the legal situation of churches and religious associations adopted in the legislation of Canton Vaud is the continuation of a well-preserved, mid-19th century tradition of cultural and religious toleration. The prime principles of the binding legal system associated

with religious matters are: freedom of conscience and religion, the recognition of a crucial role of religious communities in the shaping of social relations and promotion of fundamental values, harmonious coexistence of the followers of different religious groups.

Translated by Konrad Szulga